

Ulkoasiainministeriö
kirjaamo@formin.fi
katja.fokin@formin.fi

LAUSUNTO

Asia: YK; Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, Suomen ensimmäisen määräaikaisraportin valmistelu

Kehitysvammaliitto ry kiittää ulkoasiainministeriötä mahdollisuudesta esittää näkemyksensä YK:n Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, Suomen ensimmäiseen määräaikaisraporttiin.

Kehitysvammaliiton kohderyhmänä ovat kehitysvammaiset ihmiset ja muut oppimisessa, ymmärtämisessä ja kommunikoinnissa tukea tarvitsevat ihmiset. Maassamme on noin 40 000 kehitysvammaista ja noin 65 000 puhevammaista henkilöä. Liitto edustaa 93 jäsenorganisaatiota – kehitysvammaisille ja muille erityistä tukea tarvitseville ihmisille palveluja tuottavia, järjestäviä tai muutoin heidän hyväkseen toimivia yhteisöjä, yhtiöitä tai säätiöitä– sekä yksityisiä ihmisiä.

Yleistä

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on ollut voimassa vuoden, mikä näkyy jo eri tavoilla vammaisten ihmisten arjessa. Samanaikaisesti kuitenkin huoli vammaisten ihmisten toimeentulosta ja palveluiden heikennyksistä on lisääntynyt. Alan keskeinen lainsäädäntö on muuttumassa ja se yhdessä säästötavoitteiden kanssa aiheuttaa suurta epävarmuutta.

Yksityiskohtaiset kommentit

Kehitysvammaliiton mielestä YK-sopimuksen keskeisiä vaatimuksia, jotka vaativat toimenpiteitä Suomessa, ovat:

1. Artikla 9, esteettömyys ja saavutettavuus:

Tähän artiklaan sisältyy sekä fyysinen että kognitiivinen esteettömyys ja saavutettavuus. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/2102) verkkopalvelujen saavutettavuudesta antaa hyvän pohjan sille, miten tehdään esteetöntä verkkopalvelua, mutta se ei kata kognitiivisen eli tiedollisen (mukaan lukien kielellisen) saavutettavuuden aluetta kovinkaan laajasti. Jotta artikla 9:n tavoitteet saavutettaisiin, vaatii se laajempaa lainvalmistelutyötä ja kokonaisarviota julkisten palveluntuottajien ja niiden kaupallisten toimijoiden, jotka hoitavat julkisia hallinto- ja palvelutehtäviä, keskuudessa.

Keinona tällaisessa laajemmassa uudistuksessa on esimerkiksi selkokielen ottaminen yhdeksi esteettömyyttä ja saavutettavuutta edistäväksi kielivaihtoehdoksi. Kehitysvammaliitossa toimivan Selkokeskuksen (2014) (http://selkokeskus.fi/wordpress/wp-content/uploads/2016/05/Tarvearvio_2014_kevyt.pdf) arvion mukaan selkokielen tarvitsijoita on Suomessa noin 500 000 ihmistä.

2. Artikla 19, eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisössä

Vammaisilla ihmisillä tulee olla oikeus valita, missä ja kenen kanssa he asuvat. Kehitysvammaliitto katsoo, että Laki julkisista hankinnoista ja käyttöoikeussopimuksista (1397/2016) on ristiriidassa artiklan 19. kanssa. Tämän ns. hankintalain mukaista kilpailutusta ei pidä soveltaa vammaisten ihmisten jokapäiväisten palveluiden hankinnassa. Valinnanvapauslainsäädännön tulee turvata myös vaikeimmin vammaisille ihmisille mahdollisuudet valintoihin ja esimerkiksi henkilökohtaiseen budjetointiin tuetun päätöksenteon ja palveluohjauksen avulla. Kehitysvammaisten asumisen ohjelma (Kehas) on edennyt tavoitteitaan hitaammin kehitysvammaisten laitosasumisen lakkauttamisessa. Ohjelmakauden aikana toteutettu asuntotuotanto on edistänyt laitospaikkojen vähentämistavoitteita, mutta samalla se on johtanut etenkin tehostetun palveluasumisen ja ryhmäkotipaikkojen ylitarjontaan lähes kaikkialla maassa. Kehitysvammaliitto katsoo, että ohjelmakauden viimeisinä vuosina 2018-2020 tulisi tehostaa valtion ohjausta sekä toteuttaa valtakunnallinen tutkimus ohjelmakauden aikana laitoksesta ja lapsuudenkodeistaan pois muuttaneiden asukkaiden elämäntilanteesta, elinolosuhteista ja kokemuksista. Asumisratkaisuihin tarvitaan lisää vaihtoehtoja, valinnanvapautta ja yksilöllisyyttä.

3. Artikla 24, koulutus

Ammatillisen koulutuksen reformi uhkaa heikentää entisestään erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden mahdollisuuksia hankkia itselleen ammatti ja toimeentulo. Riittävä määrä yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa erityisopetukseen tarvittavia resursseja ja lähiopetusta on turvattava. Riittävän tuen ja erityisopetuksen valmius pitäisi varmistaa lakisääteisesti myös toisen asteen lukiokoulutuksessa ja kolmannen asteen koulutuksessa ammattikorkeakouluissa ja yliopistoissa. Koulutusjärjestelmässä on luovuttava erottelusta ja turvattava riittävät henkilöstöresurssit niin, että vammaiset oppilaat voivat käydä koulua yhdessä muiden kanssa.

4. Artikla 26, kuntoutus

Artikla 26 velvoittaa sopimusosapuolia aloittamaan kuntoutuspalvelut ja ohjelmat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ja niiden on perustuttava yksilöllisten tarpeiden ja vahvuuksien monialaiseen

arviointiin. Kuntoutusta koskeva lainsäädäntö on hajallaan ja vastuu kuntoutuksen toimeenpanosta, toteutuksesta ja seurannasta jakautuu monen hallintokunnan ja toimijan osalle. Vastuun jakautumisen sijaan tarvitaan kokonaisvastuun kantaja, joka vastaa kehitys- ja puhevammaisen henkilön kuntoutuksen kokonaisuudesta. Käynnissä oleva kuntoutuksen kokonaisuudistuksen myötä kuntoutuksen kokonaisvastuuta tulee selventää ja KELAn, terveydenhuoltolain, Sosiaalihuoltolain sekä vammaislainsäädännön aukot tulee tukiä, jotta vaikeavammaiset henkilöt saavat tarpeitaan vastaavia kuntoutuspalveluita yhtäläisesti ja oikea-aikaisesti eri puolilla Suomea.

On myös varmistettava, että valinnanvapaus on mahdollista myös kehitys- ja puhevammaisille ihmisille tasa-arvoisesti ja saavutettavasti. Sen edellytyksenä on, että heillä on käytössään toimivat kommunikointikeinot ja kommunikointikumppanit ymmärtävät heitä. Lisäksi tarvitaan tukea päätöksen tekemiseen ja oikeassa muodossa olevaa tietoa palveluista ja valinnan vaikutuksista arkeen ja toimintoihin.

5. Artikla 27, työ ja työllistyminen

Vammaisten henkilöiden työllistymistä voidaan edistää tekemällä työhönvalmennuksesta lakisääteistä, purkamalla kannustinloukkuja palkkatyön ja eläkkeen väliltä, turvaamalla riittävät resurssit palkkatukeen ja tekemällä avotyötoiminnasta määräaikaista, palkattuun työsuhteeseen johtavaa toimintaa. Työelämäosallisuutta edistävällä lainsäädännöllä ja hallituksen työllisyyden kärkihankkeilla pitää tukea vammaisten henkilöiden työllistymistä. Kehitysvammaliitto katsoo, että avotyö on ristiriidassa artiklan 27 kanssa. Avotyö on osoitettu myös tutkimuksellisesti työsuhteen kaltaiseksi työksi, vaikka avotyössä ei ole työsuhdetta (Paanetoja 2013). (<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/40216>). Kehitysvammaliitto ehdottaa, avotyötoiminta muutetaan määräaikaiseksi harjoitteluksi. Harjoittelun tavoitteena tulee olla avotyöntekijän palkkaaminen kyseiseen tehtävään työsuhteeseen.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ratifioitiin Suomessa 10.6.2016. Se kieltää kaikenlaisen syrjinnän vammaisuuden perusteella.

Helsingissä 30.10.2017

Marianna Ohtonen

Susanna Hintsala

Toiminnanjohtaja

Kansalaisuusyksikön johtaja